

УДК 332.14

Кондіус І. С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ
ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР РЕГІОНУ**

У статті запропоновано підхід до формування фінансового механізму підприємства. Виділено п'ять структурних ланок, що пов'язані між собою та включають основні елементи фінансового механізму: фінансові методи, форма фі-

нансових ресурсів, види фінансових відносин, забезпечення (правове, нормативне та інформаційне) і процес управління фінансовим механізмом підприємства.

Ключові слова: фінансовий механізм, підприємство, структура, схема.

Kondius I.

THEORETICAL PRINCIPLES OF INVESTIGATION OF FINANCIAL MECHANISM OF ENTERPRISE STRUCTURES OF THE REGION

Transformation occurring in the economy requires solving important issues in the field of business management, which requires a combination of financial, organizational, social methods of economic management, the application of new approaches to the identification and use of the enterprise's potential.

Therefore, the problem of studying theoretical, methodological and practical aspects of the management of the enterprise's activity with the use of a financial mechanism, which involves the use of advanced methods of economic maneuvering by financial resources of the enterprise on the basis of market economy orders in the conditions of uncertainty and dynamism of the external economic environment, becomes relevant.

The purpose of the study is seen in the consideration of the financial mechanism for managing the activities of the enterprise at the state level in a combination of forms, tools and levers floating on the socio-economic development of society

The object of the study is the theory of financial mechanism, and the subject - the evolution of the financial mechanism of the business structures of the region.

The achievement of this goal involves the following tasks of analytical work.

Study of foreign and domestic theoretical experience of forming mechanisms of management of financial activity of enterprises in order to determine the interpretation of the essence of the category "financial mechanism".

Study of foreign and domestic theoretical experience of solving theoretical and methodological, organizational, practical problems of the financial management system of domestic enterprises and their further reformation.

Study of components of the financial mechanism, represented by the model: financial support, financial regulation, system of financial indicators and financial instruments.

Establishment of financial mechanisms of functioning of the enterprise at the level of the state and at the enterprise level.

The result of the analysis of theories and models is the substantiation of the theoretical positions regarding the financial mechanism of enterprise management in modern conditions. The essence of the financial mechanism, its structure and content, which represents a set of means and methods of directed influence on the interests of enterprises that are in the constant dynamics of transformation under the influence of external and internal conditions, is determined.

It is determined that the financial mechanism is used for action on the economy and social sphere, carrying out a unified financial policy of the state, regions, municipal entities, economic entities. The impact of the financial mechanism on the economy and the

social sphere is, on the one hand, through the structure of the financial mechanism and the targeting of its various parts on the solution of specific tasks and the achievement of the real effect, on the other – due to the size of financial resources that are formed at the disposal of economic entities and the state and the needs of the society being directed (invested) to the satisfaction (state, its territorial structures, economic entities, citizens).

On the basis of all the above, we can say that an effective management mechanism allows us to fully realize the goals and objectives facing the enterprise and contributes to the effective implementation of the functions of financial management.

Keyword: financial mechanism, enterprise, structure, scheme.

Кондиус И. С.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР РЕГИОНА

В статье предложен подход к формированию финансового механизма предприятия. Выделено пять структурных звеньев, связанных между собой и включают основные элементы финансового механизма: финансовые методы, форма финансовых ресурсов, виды финансовых отношений, обеспечения (правовое, нормативное и информационное) и процесс управления финансовым механизмом предприятия.

Ключевые слова: финансовый механизм, предприятие, структура, схема.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Економіка ринкового типу характеризується становленням нових фінансово-економічних відносин, де функціонують підприємства з різним рівнем економічного розвитку. Об'єктивні закони ринкової економіки змушують підприємства постійно шукати ефективні форми і методи ведення господарства. Динамічний розвиток ринку, посилення конкуренції як на національному, так і на міжнародному ринках вимагають від підприємств здійснення заходів, спрямованих на підвищення результативності діяльності, забезпечення гнучкості і динамічності поведінки господарюючого суб'єкту у взаємодії з зовнішнім середовищем.

Перетворення, що відбуваються в економіці, потребують вирішення важливих питань у сфері управління діяльністю підприємства, що вимагає поєднання фінансових, організаційних, соціальних методів господарського управління, застосування нових підходів до виявлення і використання потенціалу підприємства.

Тому набувають актуальності проблеми дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів управління ефективністю діяльності підприємства з використанням фінансового механізму, який передбачає використання прогресивних методів господарського маневрування фінансовими ресурсами підприємства на основі заков ринкової економіки в умовах невизначеності та динамічності зовнішнього економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Основи та принципи формування механізмів управління фінансовою діяльністю підприємств представлені в працях зарубіжних науковців: М. Абрютіної [4], І. Балабанова [5], П. Бароле [6], В. Бочарова [7], Р. Брейлі [8], А. Грачова [9], Ж. Депаляна [10], Ж.-П. Жобарта [11], Є. Коена [12], Б. Коласа [13], О. Стоянової [14], А. Роя [15], І. Романе [16], Е. Нагашева [17], Ж. Франтіона [18], та ін. необхідність розв'язання теоретико-методологічних, організаційних, практичних проблем системи управління фінансовою діяльністю вітчизняних підприємств та їх подальше реформування розглядалось в працях вітчизняних вчених: В. Андрущенко [19], М. Білик [20], О. Білоусової [21], І. Бланка [22], В. Забродського [23], А. Поддєрьогіна [24], Т. Смовженко [25], В. Суторміної [26], О. Терещенко [27].

Однак, на сьогодні фінансовий механізм управління діяльністю підприємства ще не має достатньо прийняттого рівня досконалості. На даний час окремі засади його формування й реалізації залишаються недостатньо опрацьованими як в методологічному плані, так і на практиці. Звідси виникає потреба в удосконаленні системи управління фінансовою діяльністю вітчизняних підприємств з метою забезпечення ефективної реалізації фінансових відносин суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників.

Цілі статті. Розгляд фінансового механізму управління діяльністю підприємством на рівні держави в сукупності форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Огляд теоретичних аспектів формування та функціонування фінансового

механізму управління сучасним підприємством дозволили визначити трактування сутності категорії «фінансовий механізм» вітчизняними та іноземними вченими (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування сутності категорії «фінансовий механізм»
вітчизняними та іноземними вченими

Автор	Зміст	Джерело
1	2	3
І. В. Зятковський	сукупність форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової діяльності підприємства	[1]
А. Балабанов, І. Балабанов	система дії фінансових важелів, які виражаються в плануванні, організації, стимулюванні використанні фінансових ресурсів. Включає фінансові методи, фінансові важелі, нормативне, законодавче, інформаційне забезпечення	[2]
М. М. Артус	фінансовий менеджмент, тобто схема управління фінансами, яка включає механізми управління фінансовими і грошовими фондами	[3, с. 25]
В. Ковальов	система організації, планування та використання фінансових ресурсів, куди входять: фінансові інструменти, фінансові прийоми та методи, системи, які забезпечують реалізацію механізму	[4, с. 50]
Л. Осипчук	сукупність видів, форм і методів організації фінансових відносин	[5]
Г. Крамаренко	Управління фінансами підприємств здійснюється за допомогою фінансового механізму, який включає дві підсистеми: керуючу та керовану. Управляюча підсистема (суб'єкт управління) включає фінансову службу підприємства та його підрозділів. Керована підсистема (об'єкт управління) складається з фінансових відносин, джерелом фінансових ресурсів, грошового обороту	[6]
Б. Райзенберг, Л. Лозовський, Є. Стародубцев	складова частина господарського механізму, сукупність стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відношень. Фінансовий механізм включає, насамперед, ціни, податки, мита, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківський кредит і депозитний відсоток, дисконтну ставку, тарифи	[7]
В. К. Сенгачов	взаємопов'язана система методів фінансово-кредитного планування, фінансово-кредитних важелів і форм організації управління фінансами та структурує його. Розроблена ним схема фінансово-	[8]

продовж. табл. 1

1	2	3
	кредитного механізму включає три підсистеми (фінансово-кредитне планування, фінансово-кредитні важелі та організаційна структура і правовий режим фінансово-кредитної системи), сім блоків (плани і баланси, показники, норми і нормативи, нормативи утворення і розподілу фінансових ресурсів і позичкового фонду, фонди фінансового забезпечення відтворення і стимулювання економічного росту, органи управління, основні нормативні акти, які регулюють фінансові відносини) і 80 елементів (зведений фінансовий план держави, державний бюджет, кредитний план, баланс грошових доходів і витрат населення, валютний план та інші)	
А. Шеремет, Р. Сайфулін	система управління фінансовими відносинами через фінансові важелі за допомогою фінансових методів	[9]

Враховуючи, що фінансовий механізм дає уявлення, за допомогою чого можна здійснити фінансовий вплив і повинен показувати, як це зробити, то у складі фінансового механізму доцільно виділяти фінансові інструменти, за допомогою яких реалізуються прийняті рішення та фінансові індикатори, що достовірно відображають стан суб'єкта фінансових відносин.

Узагальнюючи думки вчених, можна навести наступне визначення фінансового механізму. Фінансовий механізм – це сукупність методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства.

Виходячи із зазначеного, фінансовий механізм може бути представлений наступною загальною моделлю.

Складовими фінансового механізму є:

- фінансове забезпечення;
- фінансове регулювання;
- система фінансових індикаторів і фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив.

Розглянемо складові фінансового механізму підприємства.

Фінансове забезпечення полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на розв'язання окремих завдань фінансової політики господарюючого суб'єкта. При цьому розрізняють забезпечувальну і регулятивну його дію. Забезпечувальна дія прояв-

ляється у встановленні джерел фінансування, тобто покриття повсякденних потреб і характеризує пасивний вплив фінансового забезпечення. Регулятивні дія здійснює вплив через виділення достатніх коштів та через конкретну форму фінансового забезпечення і характеризує активний вплив фінансового забезпечення. В цілому ж дія фінансового механізму спрямована на реалізацію економічних інтересів учасників фінансових відносин.

Вона має наступні напрямки свого прояву:

– за допомогою фінансових інструментів встановлюються певні пропорції розподілу доходів, які впливають на забезпеченість фінансовими ресурсами;

– за допомогою встановлення певних пропорцій розподілу доходів встановлюється відповідна система реалізації економічних інтересів.

В економічній науці поширюється думка, що держава може впливати на економіку підприємства та країни в цілому передусім за допомогою фінансів, а саме – за допомогою фінансового регулювання

Взагалі, регулювання визначають, як підпорядкування певному правилу, як вплив на об'єкт управління з метою досягнення стану його стійкості у разі виникнення відхилень від завдань, встановлених норм і нормативів.

На сьогодні в економічній літературі немає єдиного погляду на зміст фінансового регулювання економіки підприємства. Але, узагальнюючи погляди вчених, можна зазначити, що стосовно господарюючого суб'єкта фінансове регулювання полягає в забезпеченні стійкості функціонування системи. Це діяльність, спрямована на зміну кількісних і якісних показників фінансових процесів через механізм надання або вилучення фінансових ресурсів.

Фінансове забезпечення та фінансове регулювання проводиться за допомогою фінансових інструментів, які, в свою чергу, мають свої важелі впливу. Елементи фінансових інструментів поділяються на:

– первинного впливу, що діють у процесі вилучення частини доходів (податки, внески, відрахування);

– вторинного впливу, що діють шляхом збільшення доходів (банківські позички, бюджетні субсидії).

Дія фінансових інструментів здійснюється на основі:

– загального підходу, характерного для всіх фінансових відносин (єдиний рівень оподаткування, кредитування, фінансування);

– селективного, диференційованого підходу.

При здійсненні ефективною фінансовою політики підприємства перевага надається селективному підходу.

– важелі впливу на соціально-економічний розвиток підприємства визначають характер дії фінансових інструментів, коригують цю дію та поділяються на:

– за напрямом дії – стимули, санкції;

– за видами – норми й нормативи;

– за методологічними засадами – умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів; умови і принципи фінансування і кредитування.

Методологічні засади визначення, класифікації, визнання та оцінки фінансових інструментів на підприємстві встановлені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти».

В сучасних умовах визнається, що серед складових фінансового механізму найефективнішими є фінансові важелі, які впровадяться в дію через відповідні фінансові методи. Окрім того, фінансовий механізм має відповідне правове, нормативне, інформаційне та організаційне забезпечення.

В теорії фінансів система фінансових індикаторів включає: фінансові категорії; фінансові показники; фінансові коефіцієнти.

Застосування фінансових категорій як фінансових індикаторів не є доцільним, тому що вони відображають лише наукову абстракцію реальних економічних відносин, тобто чисто теоретичні поняття і не можуть використовуватись як інформаційна база.

Фінансові показники підприємства характеризують кількісну сторону фінансових відносин і показують обсяги фінансових операцій, що дозволяє оцінити масштаби фінансової діяльності.

Фінансові коефіцієнти це фінансові показники, які виконують оцінюючу функцію, тобто дають можливість оцінювати фінансову діяльність. Саме вони можуть виступати у ролі фінансо-

вих індикаторів, якщо при їх визначені виконуються вимоги повноти, достовірності та своєчасності.

Отже, по-перше, фінансовий механізм це система, яка дозволяє управляти фінансовою діяльністю. По-друге, це механізм, який дозволяє розв'язувати практично всі проблеми, але слід врахувати, що роль фінансів у відносинах розподілу вторинна і основне регулювання здійснюється у сфері виробництва.

Фінансовий механізм являє собою досить складну систему впливу на різні сторони фінансової діяльності окремих суб'єктів. Основним вектором цього впливу є взаємовідносини держави, яка виробляє і реалізує фінансову політику, із суб'єктами господарювання, що забезпечують виробництво ВВП. Виходячи з цього фінансовий механізм управління діяльністю підприємства необхідно розглядати у сукупності з фінансовим механізмом на рівні держави з фінансовими методами і формами, інструментами та важелями впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Фінансовий механізм підприємства будується відповідно до вимог об'єктивних економічних законів. Його основи встановлюються державою для вирішення тих завдань, які стоять перед ним на тому або іншому етапі розвитку. Фінансовий механізм становить систему встановлених державою форм та методів організації фінансових відносин.

Огляд теорії побудови структури фінансового механізму показав, що існують різні підходи щодо кількості елементів, проте ми знайшли можливим виділити три структурні ланки, зв'язаних між собою і включаючих основні елементи фінансового механізму: фінансові методи, фінансовий важіль; забезпечення – правове, нормативне інформаційне (рис. 1).

Фінансові методи – спроби дії фінансових стосунків на господарський процес, формування і використання грошових фондів. Вони діють в двох напрямках: по лінії управління рухом фінансових ресурсів і по лінії ринкових комерційних стосунків, пов'язаних з порівнянням витрат і результатів, з матеріальним стимулюванням і відповідальністю за ефективне використання грошових фондів.

Рис. 1. Структурно-цільова схема фінансових механізмів

У будь-якому механізмі управління ґрунтується на використанні відповідних важелів. Самі по собі вони нічого не визначають і не вирішують.

Вплив на дію фінансового механізму, а через нього на різні сторони соціально-економічного розвитку, досягається встановленням і зміною положення того чи іншого важеля.

Фінансовими важелями є інструменти, використовувані у фінансових методах. До них відносяться: прибуток, доходи, амортизаційні відрахування, грошові фонди цільового призначення, фінансові санкції, орендна плата, процентні ставки по позиках, депозитах, облігаціях, пайові внески, внески в статутний капітал, портфельні інвестиції, дивіденди, дисконт, коригування валютного курсу і ін.

Правове забезпечення функціонування фінансового механізму підприємства включає законодавчі акти, накази, циркулярні листи і інші правові документи органів управління. Нормативне забезпечення функціонування фінансового механізму підприємства

ства передбачає використання норм і нормативів оборотних коштів, амортизаційних норм, тарифних і податкових ставок.

Інформаційне забезпечення функціонування фінансового механізму підприємства складається з різного роду і виду економічної, комерційної, фінансової і іншої інформації. До цієї інформації відносяться: відомості про фінансову стійкість і платоспроможність партнерів і конкурентів, про ціни, курси валют, дивіденди, відсотки на товарному, фондовому і валютному ринках і т. п.

Сукупність важелів становить систему управління фінансовим механізмом. За напрямом своєї дії вони поділяються на дві групи: стимули і санкції. Взагалі, у широкому розумінні стимули включають і санкції. Розмежування цих понять має на меті розрізнити напрями дії важелів. Стимули матеріалізують фінансове заохочення, а санкції – покарання.

На практиці в ролі стимулів виступають різні пільги (в оподаткуванні, кредитуванні тощо), а санкції – це штрафи, пені та ін. Крім того, важелі керування фінансовим механізмом поділяється на окремі види. Насамперед це принципи, умови і порядок формування доходів, нагромаджень і фондів, порядок здійснення витрат, умови і принципи фінансування і кредитування.

Умови формування доходів, нагромаджень і фондів, а також фінансування і кредитування визначаються відповідними законодавчими й нормативними документами. Це порядок формування доходів, віднесення витрат, визначення розміру податків тощо. Умови фінансових відносин мають бути узгоджені з їх принципами, не суперечити їм. Це, по суті, техніка фінансових розрахунків. Однак не слід ні недооцінювати, ні переоцінювати її значення. Без досконалої техніки не може нормально функціонувати будь-який механізм, але найдосконаліша техніка не допоможе, якщо механізм складено з незадовільних інструментів.

Надзвичайно важливу роль у системі управління фінансовим механізмом відіграють норми і нормативи, особливо при застосуванні нормативного методу розподільних відносин. Необґрунтовані або не взаємопов'язані норми і нормативи можуть розладнати роботу найдосконалішого механізму. Головна вимога до них полягає у тому, що їх встановлення та зміна мають базуватися або

на науково обгрунтованій методиці (ставки податків), або на основі ринкових відносин (процентні ставки на позички).

Функціонування фінансового механізму забезпечується через організаційні структури, які характеризують надбудові суспільства. Це правове регламентування, планування, організація та контроль. Правове регламентування відображається в розробленні та прийнятті законодавчих актів з фінансів. Ця функція покладається на органи державної влади.

Висновки. В узагальненому вигляді результати дослідження зводяться до обгрунтування теоретичних положень щодо фінансового механізму управління підприємством в сучасних умовах. Визначено сутність фінансового механізму, його структуру та зміст, який представляє сукупність засобів та методів спрямованого впливу на інтереси підприємств, що перебувають у постійній динаміці трансформації під впливом зовнішніх та внутрішніх умов.

Визначено, що фінансовий механізм використовується для дії на економіку і соціальну сферу, проведення єдиної фінансової політики держави, регіонів, муніципальних утворень, господарюючих суб'єктів. Вплив фінансового механізму на економіку і соціальну сферу здійснюється, з одного боку, через структуру фінансового механізму і націленість різних його частин на вирішення конкретних завдань і досягнення реального ефекту, з іншого – через величину фінансових ресурсів, що формуються у розпорядженні господарюючих суб'єктів і держави і потреб суспільства, що направляються (що інвестуються) на задоволення (держави, його територіальних структур, господарюючих суб'єктів, громадян).

На основі всього викладеного можна сказати, що ефективний механізм управління дозволяє в повному обсязі реалізувати цілі і завдання, що стоять перед підприємством, та сприяє результативному здійсненню функцій фінансового управління.

1. Зятковський І. В. Теоретичні засади фінансів підприємств / І. В. Зятковський // Фінанси України. – 2000. – №4. – С. 17–26.
2. Балабанов А. И. Финансы : учеб. пособ. // А. И. Балабанов, И. Т. Балабанов. – Спб. : Питер, 2002. – 188 с.
3. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. – 2005. – №5. – С. 54–59.
4. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Методы и процедуры // В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика. – 2002. – 560 с.

5. Осипчук Л. Л. Основи казначейської справи / Л. Л. Осипчук // Тематична бібліотека електронних видань МАУП. – Серія: Банківська справа. – Київ : МАУП, 2005.
6. Крамаренко Г. А. Финансовый анализ и планирование / Г. А. Крамаренко. – Днепропетровск : Из-во ДАУБП, 2001. – 240 с.
7. Райзенберг Б. Фінанси підприємств : підручн. / Б. Райзенберг, Л. Лозовський, Є. Стародубцев // Ред. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
8. Сенчагов В. К. Финансовый механизм и его роль в повышении эффективности производства / В. К. Сенчагов. – М. : Финансы, 1979. – 140 с.
9. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негашев. – М. : ИНФА, 2001. – 208 с.